

alle informatie, aanzetten, voorbeelden en illustraties die Van Remundt geeft, maakt de lezer zijn eigen verhaal; precies datgene wat Van Remundt voor ogen heeft.

Corline Melisse

(Onze Lieve Vrouweyceum, Breda)

Boersema, Pieter (2020), *Het Woord in beeld en taal: De contextualisatie van het christelijk geloof*, Antwerpen-Apeldoorn: Garant, pp. 384, ISBN: 9789044137767, € 32,50.

Pieter Boersema is (emeritus) gasthoogleraar godsdienstwetenschappen en missiologie aan de Evangelische Theologische Faculteit te Leuven. De naam van zijn leerstoel geeft goed aan in welk spanningsveld hij zich ook met dit boek bevindt. Aan de ene kant wil hij het christelijk geloof zoals het zich manifesteert in en bepaald wordt door verschillende contexten zo objectief mogelijk beschrijven. Dat is de benadering vanuit de godsdienstwetenschappen. Opgeleid als antropoloog is hij vertrouwd met daarvoor passende methodes. Aan de andere kant is hij als missioloog geïnteresseerd in de vraag hoe het christelijk geloof verspreid en bevorderd kan worden in die verschillende contexten en houdt hij zich bezig met de vraag in hoeverre de bijbelse boodschap aangepast mag of moet worden om goed overgebracht te kunnen worden. Dat spanningsveld vinden we ook terug in het drieluik waarvan het hier besproken boek het middelste deel is. Het eerste, in 2018 gepubliceerde boek is een antropologische verhandeling getiteld *Culturele normen en religieuze waarden. Een sociaal-culturele analyse van een onderzoeksmodel voor cultuurverschillen*. Het derde, nog te verschijnen deel zal een missiologische benadering bevatten. Met behulp van de in het eerste boek ontwikkelde methode wordt in *Het Woord in beeld en taal: De contextualisatie van het christelijk geloof* de invloed van de culturele contexten op het christelijk geloof nader in kaart gebracht. Boersema omschrijft het zelf zo: “het boek [is] bedoeld als een verdiepende uitleg van contextualisatie, om de achtergronden toe te lichten en de diversiteit van bijbeluitleg te begrijpen op het niveau van culturele diversiteit” (p. 20). Contextualisatie vat hij op (volgens de godsdienstwetenschappelijke definitie) als “de vertaling van Bijbel teksten [sic] en passages naar een andere culturele context dan de oorspronkelijke tekst, waarbij gebruik gemaakt wordt van woorden, symbolen, de syntax van een zin of een verzameling van zinnen, en verschillen in wereldbeelden” (p. 359). In dit boek gaat het dan vooral om een onderzoek naar de manier waarop dat gebeurt en wordt – anders dan deze definitie suggereert – zelf geen vertaalpoging ondernomen. Enigszins verwarrend is daarbij dat hij eerder aankondigde dat het derde boek zal gaan “over de hermeneutiek of uitlegkunde van de Bijbel” en “dieper in [zal gaan] op welke manier de culturele diversiteit een significante rol speelt in de bijbeluitleg” (p. 12). Dat laatste is toch juist ook in dit tweede deel aan de orde? Waarschijnlijk is het dan zo bedoeld dat dit tweede deel van het drieluik meer beschrijvend is en het laatste deel meer evaluerend zal zijn.

Deze studie is bedoeld om een dialoog op gang te brengen. Dat gebeurt door aandacht te schenken aan de diversiteit onder christenen. De ontmoeting met christenmigranten is daarbij ook belangrijk. Om christenen onderling in gesprek te krijgen worden ze in zekere zin uit hun heilige huisjes gelokt. Vastomlijnde interpretaties van bijbelteksten worden gerelativeerd door te wijzen op de invloed van de cultuur op de lezer. Een belangrijke hulp daarbij zijn de afbeeldingen van kunstwerken die aan het eind van elk hoofdstuk worden besproken. Met behulp van een vast stappenplan worden ze geanalyseerd om te illustreren hoe ze de ogen kunnen openen voor nieuwe aspecten in bekende verhalen.

Het boek is gebaseerd op colleges die de auteur heeft gegeven aan de Evangelische Theologische Faculteit te Leuven. Het vertoont daarvan ook de sporen. De studenten zullen blij zijn met de vele schema's en stappenplannen. Naast de genoemde methode in tien stappen van de analyse van de kunstwerken vinden we ook de opsomming van de zeven dimensies van het in het eerste boek ontwikkelde model van de analyse van religieuze waarden en culturele normen. Verder wordt de lezer ook nog een overzicht gegeven van zes modellen van contextualisatie die op negen punten met elkaar vergeleken worden. De haastige lezer (of de voor een tentamen studerende student) wordt tenslotte ook nog geholpen met een uitgebreid schematisch uittreksel en een verklarende woordenlijst.

Deze overzichten vormen een contrast met de veel minder duidelijke opbouw van het boek. Het is moeilijk om een duidelijke lijn te zien in de 18 hoofdstukken. Na de twee inleidende hoofdstukken worden de volgende onderwerpen behandeld: "Cultuur als drager van identiteit", "Religieuze stijlvormen in een culturele context", "Verschillende perspectieven op de methode van contextualisatie", "Contextualisatie en de evangelische missioloog", "Wereldbeelden als cultureel karakteristieke beelden", "Missional Theology als een invulling van contextualisatie", "De Triniteit als een raamwerk voor contextualisatie", "Religie en geloof in verschillende wereldbeelden", "Universaliteit en de zoektocht naar de waarheid", "De andere zijde: Christenen uit het Zuiden als vervolg op het Westen", "(Neo-)pentecostale kerken: een niet-westerse beweging", "Multiculturele en homogene migrantenkerken", "Contextualisatie in een context van vijandigheid", "Mogelijkheden van contextualisatie en dialoog", "Een uitgebreide analyse van een schilderij van Pieter Bruegel" en "hoe om te gaan met cultureel-religieuze contextualiteit?".

Het beste is dit alles nog te zien als een opsomming van verschillende benaderingen van contextualiteit, maar de keuze van de behandelde thema's lijkt tamelijk willekeurig. Daarbij komt dat er op deze manier wel heel veel onderwerpen aan de orde komen. Dat mag dan (volgens de aanprijzing op de achterkant) wel van een "lovenswaardige ambitie" getuigen, het leidt er ook toe dat niet al die thema's goed uit de verf komen. Een voorbeeld daarvan is de in dit kader zeer relevante vergelijking met de methode van bijbellezing volgens de *lectio divina* (p. 64-66). Die wordt kortweg ter zijde gesteld door te wijzen op teksten die zich minder goed lenen voor deze methode. De bespreking van de dialoog tussen christenen en joden (p. 292-298) is een weinig verhelderende "kleine greep uit

deze complexe relatie (...) door de eeuwen heen” (p. 294). De aansluitende, opvallend optimistische analyse van Chagalls “Witte kruisiging” voegt daar niet veel aan toe. Over het bijbelse waarheidsbegrip (p. 316-317) is wel wat meer te zeggen dan de inmiddels toch wel enigszins achterhaalde opvattingen van Pop (*Bijbelse woorden en hun geheim*, 1964) over een tegenstelling tussen het Joodse en Griekse denken.

Het boek bevat veel slordige formuleringen en taalfouten (in het Nederlands: veel dt-fouten; in het Grieks: *harmatia* i.p.v. *hamartia* op p. 315). Op p. 37, n. 32, is een nieuw kerkgenootschap geconstrueerd: “de (Hersteld) Gereformeerde Bond”.

Dit neemt niet weg dat dit boek een belangrijke bijdrage is aan de bestudering van de relatie tussen geloof, bijbelgebruik en context. Het is ook een sympathieke poging om de dialoog te bevorderen. Ik zie uit naar het vervolg.

Klaas Spronk

(Protestantse Theologische Universiteit te Amsterdam, Centrum voor Contextuele Bijbelinterpretatie)